

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2020: 48; 40–48 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10528>

УДК 821.163.2-92.09:050"1895/1937"Л.Драгоманова-Шишманова(093.3)

БОЛГАРСЬКА ПУБЛІЦИСТИКА ЛІДІЇ ДРАГОМАНОВОЇ-ШИШМАНОВОЇ

Антоніна Якімова

Спілка українських організацій Болгарії,
вул. Царноок, 5, ап. 9, 1422, Софія, Болгарія
e-mail: ds.softa@abv.bg
<https://orcid.org/0000-0002-4229-4372>

У запропонованій статті виокремлено головні напрями політематичної болгарської публіцистики Лідії Драгоманової-Шишманової – старшої дочки відомого українського вченого Михайла Драгоманова та дружини болгарського вченого Івана Шишманова. Охарактеризовано болгарську періодику, де друкувалася Лідія. Проаналізовано публіцистичні тексти Лідії Драгоманової-Шишманової на шпальтах болгарських видань протягом 1895-1937 рр.

Ключові слова: Лідія Драгоманова-Шишманова, болгарська публіцистика, театральна і музична критика, мемуари.

1. Постановка проблеми. *Новизна проблеми* полягає в тому, що в статті вперше комплексно досліджено болгарську публіцистику Лідії Драгоманової-Шишманової (далі – Лідія Шишманова) в болгарській періодиці та виокремлено її напрями. *Мета статті* зумовлена потребою критично осмислити творчу спадщину Лідії Шишманової, зокрема – з'ясувати і охарактеризувати основні засади її болгарської публіцистики, звернути увагу на болгарські періодичні видання, у яких вона друкувалася.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх болгарських досліджень творчої діяльності Лідії Шишманової – праці Маргарити Младенової, Спаса Спасова, Ангела Цуракова, Юліана Жілієва. У статтях автори звертають також увагу на деякі аспекти діяльності Л. Шишманової. Приміром, М. Младенова досліджує 40-літню культурну діяльність Л. Шишманової, ретельно аналізує театральні й музичні рецензії та називає Лідію «інтелектуалкою з власним блиском». С. Спасов звертає увагу на переклади болгарських легенд, які Лідія видала у Парижі окремою книжкою у 1896 р. з посвятою своєму батькові Михайлу Драгоманову. С. Спасов подає чотири легенди із збірки болгарською мовою. Ю. Жілієв аналізує листування Лідії Шишманової з Марою Белчевою, болгарською поетесою і культурною діячкою. Серед нечисленних українських наукових праць варто назвати студію Петра Шкраб'юка про внесок Л. Шишманової у розвиток болгарсько-українських культурних зв'язків та дослідження Антоніни Якімової стосовно різнобічних аспектів творчої діяльності Л. Шишманової.

3. Методологічна основа дослідження. У статті проаналізовано публіцистику Лідії Шишманової в болгарській періодиці 1895-1937 рр. Виокремлено основні напрями: мемуаристика, музична і театральна критика, актуальна проблематика, зокрема – захист прав жінок, власні твори Л. Шишманової. Охарактеризовано основні періодичні видання «*Български преглед*», «*Свободно мнение*», «*Вестник за жената*», у яких публікувалася Л. Шишманова.

4. Виклад основного матеріалу дослідження. В Болгарії Лідія Драгоманова-Шишманова (1865-1937) відома як перекладач, публіцист, театральний і музичний критик, письменниця, мемуарист, громадський діяч, а також як чудова співачка і піаністка.

Як відомо, Лідія Драгоманова – старша дочка українського вченого і громадського діяча Михайла Драгоманова (1841-1895), вийшла заміж за болгарського вченого Івана Шишманова (1862-1928) і пов'язала своє життя з Болгарією. Молодша дочка Драгоманових, Аріадна (1877-1954), вийшла заміж за українського живописця-імпресіоніста Івана Труша (1869-1941) і мешкала з родиною у Львові. Єдиний син вченого Світозар (1884-1958) жив і одружився в Києві, але обставини склалися згодом так, що йому довелося виїхати з родиною до Америки. Лише його дочка Наталія (1921-2018) залишилась у Будапешті, тому що вийшла заміж за угорця.

З 1876 р. родина Драгоманових проживала в Женеві. Лідія навчалася на філологічному факультеті Женевського університету. В університеті вона вивчала порівняльну історію літератури, стиль і композицію, історію мистецтва. У лютому 1886 р. Лідія познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком. У Софії, 28 грудня 1888 р., Лідія й Іван обвінчалися у церкві «Свети Крал» (сучасна «Света Неделя»), що поклало початок їхньому шлюбу й болгарському буттю Лідії.

До одруження, під час лекцій у Женевському університеті, у Лідії відбулася розмова з одним з викладачів, про яку вона одразу повідомила своєму нареченому: «Вчора пан Бланк мені довго говорив про вплив, який я могла б мати в Болгарії, якщо б я захотіла! Я відповіла, що я не хочу! Який вплив, на який вплив здатна я, якщо я ніколи його не мала навіть на свого власного дорогого обожнюваного Ваню!»¹ Взагалі, коли Лідії говорили про її здібності, вона часто відповідала, що вона неук, бездара й нічого визначного зробити не може. Незважаючи на таку низьку самооцінку, вже в Женеві Лідія мала досвід перекладів літературних творів Т. Шевченка (1885) та В. Короленка (1887) французькою мовою². У 1888 р. Лідія переклала французькою болгарські релігійні легенди, опубліковані у французькому журналі «*Mélusine*» з передмовою та коментарями М. Драгоманова. Власне, перекладацький доробок женецького періоду і став початком творчої діяльності Лідії Драгоманової.

У Софії, на сторінках болгарської преси, Лідія Шишманова виявила себе як журналістка. Її статті друкували такі болгарські журнали та газети, як: «*Български преглед*», «*Българска сбирка*», «*Свободно мнение*», «*Мир*», «*Вестник за жената*», «*Женски глас*». Лідія дебютувала 1895 року в журналі «*Български преглед*» (1893-1900). Назву журналу дав міністр народної освіти Болгарії Г. Живков. Позитивно

¹ Научен архив на Българска академия на науките. Фонд 11к «Иван Шишманов» (далі: НА-БАН). Оп. 3. А. е. 1944, л. 56 гр.

² Якімова, А. М. (2019), «Творча діяльність Лідії Драгоманової-Шишманової», *X Міжнародна науково-практична конференція Квалілогія книги, 12 вересня 2019 р.* Українська академія друкарства, Львів, с. 114-119.

відгукнувся про журнал академік А. Теодоров-Балан: «Одна місячна книга журналу «Български преглед» несла 16 сторінок відібраного і важливого читива. Ще першого року в редакційний комітет ввійшли І. Шишманов, Д. Матов, Г. Дерманчев, С. Аргіров»³. У 1893-1895 рр. у журналі «Български преглед» була опублікована праця М. Драгоманова «Старите харти на свободата». Лідія Шишманова вела рубрику «Літературні і наукові новини». Невелику за обсягом першу статтю Лідія присвятила пам'яті видатного вченого зоолога і професора Женевського університету Карла Фогта⁴. У цьому ж числі журналу Лідія дебютувала і як музичний критик у «Музичній хроніці». У 1897 р. тут публікується стаття Лідії «Микрофонографът Дюсо» про мікрофонограф – винахід фізика Женевського університету, доцента, доктора Франца Дюсо⁵. Отже, перші свої статті Лідія присвятила новинам з європейських наукових центрів, одним з яких вважала Alma Mater. У 1930 р. Лідія опублікувала статтю, присвячену своєму улюбленому університетському професорові Едуарду Роду – французько-шведському письменнику, автору психологічних романів у стилі Еміля Золя.

У 1895 р. Лідія стала також штатним співробітником газети «La Bulgarie». Франкофонка, впродовж десятиліть вона знайомила європейського читача з новинами культурного та літературного життя Болгарії, публікувала переклади творів болгарських письменників. Про саму Лідію, як журналістку, можна скласти уяву з її відгуку на іншу франкомовну щоденну газету – «L'écho de Bulgarie». Зауваживши, що тексти цікаві, але важкі, вона додала: «Панове не вміють стисло викладати зміст, концентрувати думку в кількох головних рядках, які шокують і які мають вид журналістики. ... Це стиль журналу, а не щоденної газети». Лідія підсумувала: «Так, журналістика мистецтво... Потрібна школа, щонайменше практична школа»⁶. Коли Дімітар Шишманов (1889-1945) навчався у Швейцарії, Лідія повідомила чоловікові, що він почав ходити раз на тиждень на курси прикладної журналістики і, на її думку, це дуже цікаво⁷. Так склалися обставини, що під час навчання сина Лідія теж жила у Швейцарії. Іван Шишманов надсилав їй болгарські газети, але одного разу Лідія попросила чоловіка: «Отримала твої газети. Я взялася жваво їх ковтати, і я відчула в роті дуже знайомий смак, як ніби-то я жувала грязь. О, ні! Не присилай їх більше мені. Я повністю втратила звичку до цього виду нападу, цього виду критики і цього виду гравірування. Це така журналістика, що здригаєшся, думаючи, що ціле покоління нею насичується і нею насолоджується. Бідний Іво, твої нерви смаку трохи атрофувалися, насильно ковтаючи таку їжу. Але я після трьох років відсутності... Ні, дякую! І найвеселіше, що немає засобів – картину в дії події (фото?). Все викривлене кожним наступним відповідно до його особистих потреб»⁸. Таку оцінку Лідія дала болгарській пресі на початку ХХ ст.

³ Теодоров-Балан, А. (1988). *Книга за мене си (Посвещава се на стогодишнината на Софийския университет «Климент Охридски»)*, Унив. изд. «Климент Охридски», изд. На Отечественния фронт, София, стр. 129.

⁴ Шишманова, Л. (1895), «Карл Фогт», *Български преглед*, № 7, стр. 160; «Музикална хроника», стр. 161-162.

⁵ Шишманова, Л. (1897), «Микрофонографът Дюсо», *Български преглед*, № 3, стр. 149–150.

⁶ НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А.е. 1951 [1904], л. 56 гр.-л. 57.

⁷ НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А.е. 1956 [1909], л. 40.

⁸ НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А.е. 1958 [1910], л. 45.

Наприкінці 1897 р. Лідія Шишманова опублікувала статтю «Жената и висшето училище»⁹. Перший вищий навчальний заклад Болгарії – Вища школа, відкрився у 1888 р., а 1889 р. болгарський уряд запросив професора Михайла Драгоманова викладати загальну історію у новоутвореному закладі. Лідії так і не вдалося побувати на лекціях батька, тому що жінок не допускали до навчання у Вищій школі. У статті Лідія навела багато логічних аргументів, захищаючи право болгарських жінок на освіту. Тему прав жінок Лідія порушувала також у 1922 р. у статті «За трудовата повинност на девизи»¹⁰, реагуючи на прийнятий у 1922 р. непопулярний закон про зайнятість дівчат, згідно з яким вимагалось, щоб дівчата, яким виповнилося 16 років, працювали не більше 6 місяців на рік. Вважаючи, що текст закону не тільки не соціальний, але у деяких місцях і надто несправедливий, Лідія апелювала до Народних зборів переглянути його.

У 1899 р. Лідія дебютувала як театральний критик у журналі «*Български преглед*» – у рубриці «Нашият театър» з рецензіями на спектаклі трупи «Сълза и смях». Перша стаття складалася з двох частин. Перша частина мала оглядовий характер і присвячувалася розвитку театральної справи в Болгарії за останні десять років, а друга частина – критичному огляду вистав, якими розпочався театральний сезон¹¹. Друга стаття представляла рецензії на три спектаклі – «Весілля Кричинського», «Ревізор», «Журналісти».

Намагаючись відповісти на риторичне питання, чи не застарів «Ревізор» на болгарській сцені, Лідія пише: «Поки бідний «Ревізор» не знайшов зовсім місця на німецькій сцені і його абсолютно не зрозуміла французька публіка, де його спробували поставити, він почувається як вдома на нашій сцені. На жаль, «Ревізор» для нас все ще не є історичною п'єсою»¹². А проте, сучасні болгарські театральні трупи продовжують ставити «Ревізора». П'єса залишається актуальною і цікавою болгарському глядачу і на початку ХХІ ст. Третю статтю Лідія написала в грудні 1899 р., але публікація з'явилася у січні 1900 р. з рецензіями на спектаклі «Глитай або ж павук», «Паризькі бідняки», «Апостол». Зауваживши, що «Глитай або ж павук» – одна з кращих п'єс Кропивницького, добре перекладена на болгарську мову, а гра акторів була навіть надто доброю, Лідія підкреслила, що п'єса художньо представляє болгарській публіці Україну – країну поезії і ніжності, яку вона називає «руською Італією» через чар пісень і танців та мальовничість костюмів¹³. Загалом у журналі «*Български преглед*» вийшло приблизно 16 театральних і музичних рецензій Лідії Шишманової. Водночас, у 1900 р., Лідія написала статтю на підтримку журналу «*Български артист*», вітаючи засновника – Радула Канелі (1868-1913), директора і режисера Пловдивського театру у 1900 р.¹⁴.

У 1913 р. Дімітар Мішев (1855-1932) – літератор, публіцист і політик, багаторічний секретар Болгарської екзархії і дійсний член Болгарської академії наук, засну-

⁹ Шишманова, Л. (1897), «Жената и висшето училище», *Българска сбирка*, IV, № 10, стр. 1062-1064.

¹⁰ Шишманова, Л. (1922), «За трудовата повинност на девизи», *Вестник на жената*, № 74, стр. 1.

¹¹ Якімова, А. (2011), *Українці в Болгарії: філософія історичного буття (нариси)*, Софія, с. 50.

¹² Шишманова, Л. (1899), «Нашият театър». «Свадбата на Кричински», «Ревізор», «Журналісти», *Български преглед*, Кн. III-IV, стр. 231-232.

¹³ Шишманова, Л. (1900), «Нашият театър». (Лихвар – Парижките бедни – Апостол), *Български преглед*, Кн. V, стр. 123-124.

¹⁴ Шишманова, Л. (1900), «Български артист, I, № 1», *Български преглед*, № 8, стр. 120.

вав журнал «Свободно мнение» (1913-1915, 1922). Серед дописувачів журналу були відомі професори і викладачі Софійського університету, академіки, письменники, мовознавці і літератори, економісти і юристи, політики і військові діячі. На сторінках часопису друкувалися статті Івана Шишманова, у яких переважала політична тематика з аналізом актуальної політичної ситуації на Балканах і в Європі у 1913-1915 рр. Лідія стала єдиною жінкою – штатним співробітником у двох постійних рубриках «Театрални бележки» і «Музикални бележки». За час існування часопису Лідія опублікувала майже 20 критичних рецензій на театральні і музичні вистави. Вони вирізнялися високою компетентністю, ерудицією і свідчили про високий рівень особистої культури Лідії Шишманової.

У цьому ж часі вийшла стаття «Швейцария и България: Лични впечатления». Описуючи свої особисті враження, Лідія зізналася, що вважає Швейцарію своєю другою батьківщиною¹⁵.

У 20-х роках Лідія Шишманова публікувала театральні статті у таких болгарських виданнях, як «Развигор» (1922), «Лъч» (1924), «Мир» (1929). У 1927 р., у місцевій самоковській газеті Лідія опублікувала спогади про Чамкорію (сучасний Боровець – один з чотирьох відомих болгарських гірськолижних центрів)¹⁶. У 1899 р. Шишманови побудували вілу в Чамкорії, де відпочивали влітку. У них часто збиралися їхні друзі, колеги Шишманова по університету.

У 1930 р. у статті «Българската книга и жената» Лідія пригадала, як три роки тому, перебуваючи на болгарському курорті, спілкувалася з болгарськими жінками – елегантно вдягненими і освіченими. Коли Лідія сказала, що перекладає цікаву повість Йовкова, з'ясувалося, що вони не знали, що це один з відомих болгарських белетристів. Лідія зауважила, що жінки захоплюються вишиванням, платять по 100 левів за іноземний роман сумнівної якості, але не знають добре свою національну літературу. На думку Лідії, було б непогано, якби «серед вишитих подушечок та інших елементів традиційного побуту знайшла місце невеличка шафа, присвячена спеціально болгарській книзі. Адже тут є місце для патріотичного змагання, бо у цій шафі жінки відкривають не менші національні цінності, ніж ті, що бачать у вишивці та традиційному посуді»¹⁷.

У жіночій газеті «Вестник на жената», наприкінці 1933 р., Лідія опублікувала статтю, присвячену триріччю від заснування Клубу болгарських письменниць при Товаристві жінок з вищою освітою¹⁸. Лідія була активним членом Клубу з моменту його заснування 21 січня 1930 р. Вступною заявкою до Клубу була стаття, присвячена 20-им роковинам з дня смерті письменника і професора Женевського університету Едуарда Рода (1857-1910). «Вестник на жената» (1921-1944) – тижневик про літературу, громадське життя, моду і домогосподарство. Після створення Клубу болгарських письменниць раз на місяць другу сторінку газети заповнювали болгарські жінки-письменниці – члени Клубу.

¹⁵ Шишманова, Л. (1914), «Швейцария и България: Лични впечатления», *Свободно мнение*, II, № 8, стр. 123-130.

¹⁶ Шишманова, Л. (1927), «Из спомените на една стара чамкорийка», *Самоковски общински вестник*, 30 юли, бр. 147-148.

¹⁷ Шишманова, Л. (1930), «Българската книга и жената», *Вестник на жената*, № 424, стр. 1.

¹⁸ Шишманова, Л. (1933), «Няколко думи за Клуба на българските писателки», *Вестник на жената*, № 548, стр. 2.

У 1933 р. у газеті «*Отец Паусий*» вийшла критична рецензія Лідії Шишманової на виставу «Халосник» Цанко Церковського¹⁹. Ймовірно, її можна розглядати як останню статтю Лідії про болгарське театральне життя.

У 1934 р. у періодичному виданні «*Сноп*» (1934-1935) вийшли студентські спогади Лідії про Крузе²⁰.

Останні публікації Лідії Шишманової в болгарській періодиці – її власні твори. У жіночому віснику 1935 р. Лідія опублікувала оповідання «Пророчески сън», лейтмотивом якого прозвучала ідея майбутніх братовбивчих воєн²¹. Есе «Безумни мечти»²² побачило світ після смерті Лідії Шишманової, яка відійшла у вічність 7 лютого 1937 р. в Софії. У своєму есе, повертаючись до подій кінця Першої світової війни, Лідія виклала своє філософське бачення майбутнього народів Європи, зокрема українців і болгар.

13 листопада 1935 р. Клуб болгарських письменниць присвятив свою сторінку в газеті «*Вестник на жената*» 40-річчю культурної діяльності Лідії Шишманової в Болгарії. Подія збіглася з 70-річним ювілеєм і 50-річчям творчої діяльності Лідії Шишманової загалом. У зв'язку з урочистостями Лідія зізналася у своєму слові, «що виросла і жила у тіні двох видатних людей: свого батька – апостола українського відродження, і свого чоловіка – професора Івана Шишманова, ...що мала рідкісне щастя йти по життю під променями їхнього впливу». Про себе скромно зауважила, що вона – «середня жінка»²³. Як і в молодості, Лідія Шишманова залишилася самокритичною до себе, озируючись на свої прожиті роки.

5. Висновки. Отже, узагальнивши сказане, статті Лідії Шишманової на шпальтах болгарських періодичних видань можна поділити за тематично-змістовими ознаками на такі напрями: мемуаристика, музична і театральна критика, актуальна проблематика, зокрема захист прав жінок, власні твори. За ідейним наповненням публіцистика Л. Шишманової зорієнтована на болгарського читача, основні акценти зроблено на його науковому та культурному розвитку, формуванні національної свідомості. На окреме вивчення заслуговує діяльність Л. Шишманової в газеті «*La Bulgarie*», українських газетах та зарубіжній періодиці.

¹⁹ Шишманова, Л. (1933), «Халосник» на Цанко Церковски», *Отец Паусий*, VI, № 1, стр. 43-45.

²⁰ Шишманова, Л. (1934), «Крузе: Студентски спомени», *Сноп*, Ч. 1, София, стр. 133-137.

²¹ Шишманова, Л. (1935), «Пророчески сън», *Вестник на жената*, № 627, стр. 2.

²² Шишманова, Л. (1937), «Безумни мечти», *Вестник на жената*, № 680, стр. 2.

²³ «Чествуването на г-жа Л.Шишманова», (1935), *Вестник на жената*, № 627, стр. 2.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Честуването на г-жа Л.Шишманова», (1935), *Вестник на жената*, № 627, стр. 2.
2. НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А. е. 1956 [1909], л. 40.
3. НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А. е. 1958 [1910], л. 45.
4. НА-БАН. Ф.11к. Оп. 3. А. е. 1951 [1904], л. 56 гр.-л. 57.
5. Научен архив на Българска академия на науките. Фонд 11к «Иван Шишманов» (далі: НА-БАН). Оп. 3. А. е. 1944, л. 56 гр.
6. Теодоров-Балан, А. (1988). *Книга за мене си (Посвещава се на стогодишнината на Софийския университет «Климент Охридски»)*, Унив. изд. «Климент Охридски», изд. На Отечествения фронт, София, 152 с.
7. Шишманова, Л. (1933), «Няколко думи за Клуба на българските писателки», *Вестник на жената*, № 548, стр. 2.
8. Шишманова, Л. (1895), «Карл Фогт», *Български преглед*, № 7, стр. 160; «Музикална хроника», стр. 161-162.
9. Шишманова, Л. (1897), «Жената и висшето училище», *Българска сбирка*, IV, № 10, стр. 1062-1064.
10. Шишманова, Л. (1897), «Микрофонографът Дюсо», *Български преглед*, № 3, стр. 149–150.
11. Шишманова, Л. (1899), «Нашият театър». «Свадбата на Кричински», «Ревизор», «Журналисти», *Български преглед*, Кн. III-IV, стр. 230-235.
12. Шишманова, Л. (1900), «Български артист, I, № 1», *Български преглед*, № 8, стр. 120.
13. Шишманова, Л. (1900), «Нашият театър. (Лихвар – Парижките бедни – Апостол)», *Български преглед*, Кн. V, стр. 123-124.
14. Шишманова, Л. (1914), «Швейцария и България: Лични впечатления», *Свободно мнение*, II, № 8, стр. 123-130.
15. Шишманова, Л. (1922), «За трудовата повинност на девизи», *Вестник на жената*, № 74, стр. 1.
16. Шишманова, Л. (1927), «Из спомените на една стара чамкорийка», *Самоковски общински вестник*, 30 юли, бр. 147-148.
17. Шишманова, Л. (1930), «Българската книга и жената», *Вестник на жената*, № 424, стр. 1.
18. Шишманова, Л. (1933), „Халосник” на Цанко Церковски”, *Отец Паисий*, VI, № 1, стр. 43-45.
19. Шишманова, Л. (1934), «Крузе: Студентски спомени», *Сноп*, Ч. 1, София, стр. 133-137.
20. Шишманова, Л. (1935), „Пророчески сън”, *Вестник на жената*, № 627, стр. 2.
21. Шишманова, Л. (1937), «Безумни мечти», *Вестник на жената*, № 680, стр. 2.
22. Якімова, А. (2011). *Українці в Болгарії: філософія історичного буття (нарис)*. Софія, 103 с.
23. Якімова, А. М. (2019), «Творча діяльність Лідії Драгоманової-Шишманової», *X Міжнародна науково-практична конференція Квалілогія книги, 12 вересня 2019 р.* Українська академія друкарства, Львів, с. 114-119.

REFERENCES

1. «The Celebration of Mrs. L. Shishmanova» (1935), *Woman's newspaper*, No. 627, p. 2. No 74, p. 1.
2. Shishmanova, L. (1895), «Carl Vogt», *Bulgarian Review*, No. 7, p. 160; «Musical Chronicle», pp. 161-162.
3. Shishmanova, L. (1897), «The Duso Micrograph», *Bulgarian Review*, No. 3, pp. 149-150.
4. Shishmanova, L. (1897), «The Woman and the Higher School», *Bulgarian Collection*, IV, No 10, pp. 1062-1064.
5. Shishmanova, L. (1899), Our Theater. «The Wedding of Krichinski», «Auditor», «Journalists», *Bulgarian Review*, Vol. III-IV, pp. 230-235.
6. Shishmanova, L. (1900), «Bulgarian Artist, I, No 1», *Bulgarian Review*, No 8, p. 120.
7. Shishmanova, L. (1900), «Our Theater. (Money-lender – The Poor of Paris – Apostle)», *Bulgarian Review*, Vol. V, pp. 123-124.
8. Shishmanova, L. (1914), «Switzerland and Bulgaria: Personal Impressions», *Free Opinion*, II, No 8, pp. 123-130.
9. Shishmanova, L. (1922), «On the Labor Obligation of Virgins», *Woman's newspaper*,
10. Shishmanova, L. (1927), «From the Memories of one Old Chamkorijka», *Samokov Municipal Gazette*, July 30, Issue no. 147-148.
11. Shishmanova, L. (1930), «The Bulgarian Book and the Woman», *Woman's newspaper*, No. 424, p. 1.
12. Shishmanova, L. (1933), «A Few Words about the Bulgarian Women Writers' Club», *Woman's newspaper*, No. 548, p. 2.
13. Shishmanova, L. (1933), «Tsanko Tserkovski's «Halosnik», *Father Paisii*, VI, No.1, pp. 43-45.
14. Shishmanova, L. (1934), Kruse: Student Memories, *Snoop*, Part 1, Sofia, pp. 133-137.
15. Shishmanova, L. (1935), «The Prophetic Dream», *Woman's newspaper*, No. 627, p. 2.
16. Shishmanova, L. (1937), «Mad Dreams», *Woman's newspaper*, No. 680, p. 2.
17. Teodorov-Balan, A. (1988). *A book about me (Dedicated to the centenary of Sofia University «Kliment Ohridski»)*, Univ. ed. «Kliment Ohridski», ed. On the Fatherland Front, Sofia, 152 p.
18. The Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences (SA-BAS). F. 11к. In. 3. A. u. 1956 [1909], p. 40.
19. The Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences (SA-BAS), F. 11к. In. 3. A. u. 1951 [1904], p. 56 b.-л. 57.
20. The Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences (SA-BAS), F. 11к. In. 3. A. u. 1958 [1910], p. 45.
21. The Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences (SA-BAS), Fund 11к «Ivan Shishmanov». In. 3. A. u. 1928, p. 35-35 b.
22. Yakimova, A. (2011). *Ukrainians in Bulgaria: a philosophy of historical existence (essays)*. Sofia, 103 p.
23. Yakimova, A. M. (2019), «The Creative Activity of Lydia Dragomanov-Shishmanova», *X International Scientific and Practical Conference Book Qualiology, September 12, 2019*. Ukrainian Academy of Printing, Lviv, p. 114-119.

BULGARIAN PUBLICATIONS OF LIDIA DRAGOMANOV-SHISHMANOVA

Antonina Iakimova

Union of Ukrainian Organizations of Bulgaria,

Tsyrnook Str., 5, ap. 9, 1422, Sofia, Bulgaria

e-mail: ds.sofia@abv.bg

<https://orcid.org/0000-0002-4229-4372>

The article analyzes Lidia Dragomanov-Shishmanova's journalism of the 1895-1937 years of the twentieth century in Bulgaria.

The main objective of the study is due to the need to critically reflect on the creative heritage of Lidia Shishmanova, in particular to find out and characterize the basic principles of her Bulgarian journalism, to pay attention to the Bulgarian periodicals in which she published. Lidia Shishmanova is known in Bulgaria as a translator, publicist, theater and music critic, writer, memoirist.

The article characterizes the main periodicals "*Bulgarian Review*", "*Free Opinion*", "*Woman's newspaper*", in which Lidia Shishmanova was published. The author outlined the main areas of Lidia Shishmanova's journalism: memoirs, musical and theatrical criticism, the problem of women's rights protection, her own works. The first publications by L. Shishmanova were devoted to the scientists Karl Vogt and Franz Duso of the University of Geneva. Her thoughts on Bulgarian journalism in the beginning of the twentieth century are also interesting.

According to the ideological content, the journalism of Lidia Shishmanova is focused on the Bulgarian reader, the main emphasis is placed on its scientific and cultural development, the formation of national consciousness. In addition, Lidia Shishmanova's activity in the "*La Bulgarie*" newspaper, Ukrainian newspapers and foreign periodicals deserves special study.

Key words: Lidia Dragomanov-Shishmanova; Bulgarian journalism; theater and music criticism; memoirs.